

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาในทุกบทที่ผ่านมา จะพบว่าผู้เสียหายหรือโจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อมต้องประสบปัญหาในการดำเนินคดีทางศาลเรื่องการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลไม่ว่าจะเป็นการฟ้องคดีฐานละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ซึ่งนอกจากผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมจะมีภาระการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของจำเลยแล้ว ยังมีภาระการพิสูจน์ว่ากระทำของจำเลยเกิดจากความ “จงใจ” หรือ “ประมาทเลินเล่อ” อีกด้วย เพราะหากจำเลยมิได้จงใจให้เป็นเช่นนั้นหรือมิได้มีความประมาทเลินเล่อแต่ประการใดแล้ว ก็ถือว่าจำเลยมิได้กระทำละเมิด อันส่งผลให้ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบ

ในส่วนการฟ้องคดีเรื่องความเสียหายอันเกิดจากของตกหล่นจากโรงเรือน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 436 ความเสียหายเกิดจากทรัพย์สินอันตราย มาตรา 437 การก่อเหตุเดือดร้อนรำคาญ (nuisance) มาตรา 1337 ที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 เป็นเรื่องความรับผิดโดยเคร่งครัด (strict liability) ซึ่งมีความแตกต่างจากความรับผิดทางละเมิด มาตรา 420 กล่าวคือ การพิสูจน์ว่าผู้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ ไม่เป็นเรื่องสำคัญในการกำหนดความรับผิด พิสูจน์เพียงแต่ว่ามีความเสียหายเกิดจากยานพาหนะหรือทรัพย์สินอันตรายที่เขาครอบครองอยู่เท่านั้นก็เป็นการเพียงพอที่ผู้ครอบครองหรือควบคุมดูแลต้องรับผิดชอบแล้ว แม้ว่าเขาจะใช้ความระมัดระวังอย่างดีแล้วก็ตาม ดังนั้น หากผู้เสียหายฟ้องจำเลยโดยอาศัยบทบัญญัติมาตรา 437 แล้ว ภาระการพิสูจน์ของผู้เสียหายจะน้อยกว่าการฟ้องคดีตามมาตรา 420 เนื่องจากโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยตามมาตรา 437 นั้นจงใจหรือประมาทเลินเล่อในการก่อให้เกิดความเสียหายหรือไม่ โจทก์เพียงแต่พิสูจน์ว่าความเสียหายเกิดจากยานพาหนะหรือทรัพย์สินอันตรายที่อยู่ในความครอบครองของจำเลยเท่านั้น

ส่วนความรับผิดของผู้ที่อยู่ในโรงเรือนตามมาตรา 436 ผู้เสียหายหรือโจทก์ก็ต้องพิสูจน์ถึงความจงใจหรือการประมาทเลินเล่อของจำเลยเช่นกัน ผู้เสียหายหรือโจทก์มีหน้าที่ต้องพิสูจน์แต่เพียงว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นจากของตกหล่นหรือทิ้งขว้างของไปตกในที่อันมิควรแล้ว จำเลยซึ่งเป็นผู้อยู่ในโรงเรือนจะต้องรับผิดชอบทันที แม้ว่าเขาไม่เจตนาจะให้เกิดเหตุเช่นนั้นก็ตาม

และในส่วนการฟ้องคดีฐานก่อเหตุเดือดร้อนรำคาญ (nuisance) ตามมาตรา 1337 ก็ได้กำหนดว่า การใช้สิทธิของบุคคลที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่เจ้าของอสังหาริมทรัพย์นั้น จะต้องเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ดังเช่นการทำละเมิดตามมาตรา 420 เช่นเดียวกัน

ด้วยเหตุนี้ การพิจารณาว่ามีการฝ่าฝืนมาตรา มาตรา 1337 หรือไม่นั้น จึงไม่ต้องพิจารณาถึงการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ คงพิจารณาเพียงการใช้สิทธิของบุคคลนั้นๆ แม้ว่าบุคคลที่ใช้สิทธิจะได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้วในการป้องกันมิให้เกิดความเดือดร้อนแก่เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ แต่หากยังเกิดความเดือดร้อนเกินสมควรอยู่ บุคคลผู้ใช้สิทธินั้นยังคงต้องรับผิดชอบตามมาตรา 1337

การฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความรับผิดทางแพ่งสองมาตรา ได้แก่ มาตรา 96 ซึ่งเป็นความรับผิดต่อความเสียหายจากมลพิษ และมาตรา 97 เป็นความรับผิดในกรณีเกิดความเสียหายจากทรัพยากรธรรมชาตินั้น จะช่วยบรรเทาภาระการพิสูจน์ของผู้เสียหายหรือโจทก์ให้ไม่ต้องพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวมีลักษณะเป็นความรับผิดโดยเคร่งครัด แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขข้อขัดข้องเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์ของผู้เสียหายได้ ทั้งนี้เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 กำหนดให้โจทก์เป็นผู้กล่าวอ้างว่าตนเป็นผู้ได้รับความเสียหาย ดังนั้น โจทก์มีหน้าที่นำสืบให้ศาลเห็นว่าตนได้รับความเสียหายอย่างไร และเพียงไร ศาลจึงสามารถพิพากษาให้จำเลยรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์

กล่าวโดยสรุปคือ การที่ศาลจะพิพากษาว่าจำเลยต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์ผู้ได้รับความเสียหายได้นั้น นอกจากโจทก์จะมีหน้าที่พิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าความเสียหายที่ตนได้รับนั้นเกิดจากการกระทำของจำเลยแล้ว ยังคงต้องพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยนั้นมีความสัมพันธ์กับผล คือ ความเสียหายที่โจทก์ได้รับนั้นเกิดจากการแพร่กระจายมลพิษที่จำเลยเป็นผู้ก่อให้เกิดจริง ซึ่งการนำสืบพิสูจน์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมทำได้ยากยกตัวอย่างเช่น เมื่อโจทก์ได้รับความเสียหายจากการปล่อยควันพิษของโรงงานจำเลย โจทก์เองไม่มีทางทราบได้เลยว่าการทำงานในโรงงานของจำเลยเป็นอย่างไร เนื่องจากข้อเท็จจริงดังกล่าวมักอยู่ในความรับรู้ของจำเลยแต่เพียงฝ่ายเดียว

กรณี พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 แห่งของภาระการพิสูจน์มีความคล้ายคลึงกับการฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 วรรค 2 เป็นอย่างมาก เนื่องจากแม้โจทก์จะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานว่าผู้ครอบครองวัตถุอันตรายต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่วัตถุอันตรายที่อยู่ในความครอบครองของตน โดยไม่ต้องนำสืบถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย แต่โจทก์ยังคงมีภาระการพิสูจน์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล กล่าวคือ โจทก์มีหน้าที่นำสืบว่าโจทก์ได้รับความเสียหายจากวัตถุอันตรายที่

จำเลยเป็นผู้ครอบครอง ซึ่งภาระการพิสูจน์ดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหากับผู้เสียหายและโจทก์เป็นอย่างมาก

ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่า ปัญหาดังกล่าวทั้งหมดข้างต้นสามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

1. ควรเปลี่ยนแปลงวิธีการตีความกฎหมายของศาล ให้จำเลยรับภาระการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลน้อยลงโดยนำหลักหรือทฤษฎีทางกฎหมายมาปรับใช้ดังนี้

1.1 นำหลัก “ข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์” (Factual Presumption) ซึ่งมีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 มีใจความสำคัญว่า กรณีมีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการนำหลักนี้มาบัญญัติเป็นกฎหมายไว้อย่างชัดเจนก็ตาม แต่เนื่องจากเป็นกฎหมายที่แก้ไขในปี 2550 จึงยังไม่มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ตัดสินโดยอาศัยหลักดังกล่าวมากนัก จึงไม่ค่อยปรากฏว่ามีการนำหลักนี้มาใช้ในการกำหนดภาระการพิสูจน์ของคุณความในคดีในปัจจุบัน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า หากมีการนำหลักนี้มาใช้กับการกำหนดภาระการพิสูจน์ของคุณความในคดีสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดภาระการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องคดีโดยอาศัยกฎหมายฉบับใด ซึ่งเดิมต้องมีภาระการพิสูจน์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลทั้งสิ้น ตามหลัก ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นนำสืบ ก็จะเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระการพิสูจน์ของผู้เสียหาย ได้วิธีทางหนึ่ง

1.2 นำทฤษฎีเงื่อนไข ซึ่งอธิบายว่าหากปรากฏว่าไม่มีการกระทำได้ถูกกล่าวหาแล้ว ผลจะไม่เกิดขึ้นเช่นนั้น แม้ผลอันหนึ่งอาจเกิดขึ้นได้จากเหตุหลายประการ ถ้าการกระทำของจำเลยเป็นเหตุหนึ่งที่เกิดผลอันนั้นขึ้น จำเลยต้องรับผิดชอบ มาใช้เป็นทางออกในกรณีที่โจทก์มีภาระการพิสูจน์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ว่าความเสียหายที่โจทก์ได้รับมาจากการกระทำของจำเลย หากพิสูจน์ได้ยากกว่าใครกันแน่ ที่เป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย และมีผู้มีความเป็นไปได้ว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายหลายคน เช่น กรณีที่แถบบริเวณบ้านโจทก์มีโรงงานที่ปล่อยควันพิษทั้งหมด 3 โรงงาน การที่จะพิสูจน์ว่า สารพิษที่โจทก์ได้รับจนกระทั่งทำให้

เกิดโรค นั้น มาจากโรงงานใดระหว่าง 3 โรงงานดังกล่าว ตามหลักเรื่องการพิสูจน์ในปัจจุบัน หากมีผู้ก่อให้เกิดความเสียหายหลายคน ผู้เสียหายหรือโจทก์ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าผู้ก่อให้เกิดความเสียหายคนใดเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย หากโจทก์พิสูจน์ไม่ได้เช่นนั้น จำเลยก็ไม่ต้องรับผิด เพราะไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล แต่หากนำทฤษฎีเงื่อนไขมาใช้ โรงงานทั้งสาม โรงงานก็ต้องรับผิด เนื่องจากแต่ละโรงงานล้วนแต่มีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายทั้งสิ้น โจทก์มี ภาระการพิสูจน์เพียงว่าโรงงาน แต่ละรายล้วนมีส่วนในการทำให้เกิดความเสียหายกับโจทก์ตาม หลักทฤษฎีเงื่อนไข และผลักภาระการพิสูจน์ให้แก่ฝ่ายจำเลยเป็นผู้พิสูจน์แก้ตัวว่าตนเองไม่ได้เป็น ผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย ส่วนแต่ละโรงงานจะต้องรับผิดมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับการนำสืบ พยานหลักฐานแก้ตัวของฝ่ายโรงงานเอง

1.3 นำหลัก Exclusive Knowledge หรือ หลักข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้อันเห็นของ คู่ความฝ่ายใดแต่เพียงฝ่ายเดียวควรจะให้คู่ความฝ่ายนั้นเป็นฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้น มาใช้ในการแบ่งเบาภาระการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของโจทก์ ทั้งนี้ เนื่องจาก การที่โจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อม เป็นฝ่ายมีภาระการพิสูจน์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง การกระทำและผลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงของสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสียหายซึ่งมักเป็นเรื่องเทคโนโลยี การผลิต ที่ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจเฉพาะด้าน จึงเป็นเรื่องยากที่โจทก์จะล่วงรู้ถึงกระบวนการใน การก่อให้เกิดความเสียหายของจำเลย เพราะเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่อยู่ในความรับรู้และความ ควบคุมของจำเลย ดังนั้น หากมีการนำหลัก Exclusive Knowledge มาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อม ภาระการพิสูจน์ ในส่วนที่เป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้อันเห็นโดยเฉพาะของจำเลย ก็จะต้องอยู่กับ จำเลยนั่นเอง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหาย ยิ่งกว่าการใช้หลัก ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นนำสืบ เป็นหลักในการกำหนดภาระการพิสูจน์

2. ควรมีการปรับปรุงกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับภาระการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง การกระทำและผล ในคดีสิ่งแวดล้อมไว้เป็นการเฉพาะ โดยบัญญัติกฎหมายในเรื่องนี้ว่า “ประเด็น ข้อพิพาทข้อใดจำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับกระบวนการที่ก่อให้เกิดมลพิษ ส่วนประกอบของสารเคมีที่ก่อให้เกิดมลพิษ หรือประเด็นพิพาทอื่นใดซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริง ดังกล่าวอยู่ในความรู้อันเห็นโดยเฉพาะของคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย ให้ภาระการ พิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่กับคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น” ซึ่งหากมีการ บัญญัติกฎหมายในลักษณะดังกล่าว ก็จะเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ (shift of the burden of

proof) ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล จากเดิมที่ใช้หลักผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นนำสืบ ซึ่งภาระการพิสูจน์จะตกอยู่กับฝ่ายโจทก์ ไปให้แก่ฝ่ายจำเลยซึ่งเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการกำหนดในลักษณะดังกล่าวจะเป็นแนวทางการกำหนดภาระการพิสูจน์ที่เหมาะสมกับคดีสิ่งแวดล้อมยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังที่ได้กล่าวไปแล้วทั้งหมดข้างต้น